

8. Bhagavad-gita kak ona est s podlinnyimi sanskritskimi tekstami, russkoy transliteratsiey, doslovnym i literurnym perevodom i kommentariyami [2-e izdanie, ispravlennoe i dopolnennoe]. – M.: The Bhaktivedanta Book Trust International, 2001. – 1045 s.

9. Rybakov R. V. Nenasilstvennaya borba za mir bez nasiliya (Ahimsa v indijskoy traditsii i v uchenii M. K. Gandi) / R. V. Rybakov // Patsifizm v istorii. Idei i dvizheniya mira. – M.: IVI RAN, 1998. – S.122–148.

10. Kul'chyns'kyj O. Nenasyl'nycz'kyj sprotyv rozvalyv SRSR i zny'shhy'v GULAG. Kerivnyk Noryl's'kogo povstannya Yevgen Grycyak: nenasyl'stvo zavzhdy peremagaye / Oles' Kul'chyns'kyj // Teksty.ORG.UA. – 28.05.2013. [Elektronnyj resurs]. – Rezhym dostupu: http://texty.org.ua/pg/article/editorial/read/46215/Nenasyl'nycz'kyj_sprotyv_rozvalyv_SRSR_i_znyshhyv_GULAG.

11. Tolstoy L. N. Rabstvo nashego vremeni / L. N. Tolstoy // Tolstoy L. N. Polnoe sobranie sochineniy / L. N. Tolstoy. – M.: Gosudarstvennoe izdatel'stvo «Hudozhestvennaya literatura», 1928 – 1958. – T.34. Proizvedeniya 1900–1903. – 1952. – S.491–502.

12. Malyshev M. A. Filosofiya nenasiliya L. N. Tolstogo: istoki i smysl / Mihail Malyshev. – Runivers. Logosfera. – 2011. [Elektronnyj resurs]. – Rezhim dostupa: <http://www.runivers.ru/philosophy/logosphere/58641>

13. Menyayeva M. P. Ideya nenasiliya v kontekste filosofii kultury (L. N. Tolstoy, M. Gandi i E. Fromm) / M. P. Menyayeva // Vestnik Chelyabinskoy gosudarstvennoy akademii kultury i iskusstv. – 2009. – №1 (17). – S.23–29.

14. Guseynov A. A. Neprotivlenie zlu siloy / A. A. Guseynov // Lev Nikolaevich Tolstoy / pod red. A. A. Guseynova, T. G. Schedrinoy. – M.: Politicheskaya entsiklopediya, 2014. – S.219–247. – (Filosofiya Rossii pervoy poloviny XX veka).

Slyusar V. M., PhD, Associate Professor, assistant professor of department of philosophy, doctoral student, Zhytomyr Ivan Franko State University (Ukraine, Zhitomir), vadmyksl@gmail.com

Non-violence as a principle of overcoming public forms of violence in the period of social transformation

The article explores the use of the principle of non-violence as a form of preventing the establishment of bloody «mythical» violence, called for the destruction of established social norms and rules. The principle developed in the writings of Tolstoy, Gandhi, A. Pecceti, D. Becker, J. Sharpe et al., Widely used in political practice. The author shows that the use of some social groups or communities of the principle of non-violence in the context of social transformation is not limited to the function of settling conflicts, but also by pressure on the government. This approach allowed to reveal the nature of implementation of the «divine» and «rational» violence against the authorities. Analyzes the features of nonviolence such as individualism by forming responsible behavior and self-organization by the denial of legal institutions. Also disclosed Tolstoyan utopian models of social transformation based on the principle of nonviolence.

Keywords: violence, non-violence, Satyagraha, Tolstoyanism «mythical», «divine», «rational» violence.

Слюсар В. Н., кандидат философских наук, доцент, докторант, Житомирский государственный университет им. Ивана Франко (Украина, Житомир), vadmyksl@gmail.com

Ненасилие как принцип преодоления открытых форм насилия в период социальных трансформаций

Автор исследует применение принципа ненасилия как формы предотвращения утверждения кровавого «мифического» насилия, призванного к разрушению устоявшихся социальных норм и правил. Принцип разработан в трудах Л. Толстого, М. Ганди, А. Печчеи, Д. Бекера, Дж. Шарпа и др., активно используется в политической практике. Автор показывает, что применение одними социальными группами или сообществами принципа ненасилия в контексте социальных трансформаций не ограничивается функцией урегулирования конфликтов, он является и методом давления на власть. Такой подход позволил раскрыть характер осуществления «божественного» и «рационального» насилия в отношении власти. Анализируются такие черты ненасилия, как индивидуализм через формирование ответственного поведения и самоорганизованность через отрицание правовых институтов. Также раскрыто утопический характер толстовских моделей социальной трансформации на основе принципа ненасилия.

Ключевые слова: насилие, ненасилие, сатьяграха, толстовство, «мифическое», «божественное», «рациональное» насилие.

* * *

УДК 130.2+347.211:316.3+316.77

Стовпець О. В., кандидат філософських наук, доцент, Одеський національний морський університет, докторант кафедри філософії, соціології та менеджменту соціокультурної діяльності, Південноукраїнський національний педагогічний університет ім. К. Д. Ушинського (Україна, Одеса), a.stovpets@gmail.com

ІНСТИТУТ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ У ВІДКРИТОМУ СУСПІЛЬСТВІ: СОЦІАЛЬНО-ФІЛОСОФСЬКІ АСПЕКТИ

Проблема інтелектуальної власності в контексті реалії відкритого суспільства вимагає певного переосмислення з урахуванням існуючих соціокультурних парадигм. Подібне переосмислення можливо здійснити в ході порівняльного аналізу т.зв. «відкритих» та «закритих» суспільств, і тих передумов, котрі створюються різними типами суспільств для розвитку й функціонування інституту інтелектуальної власності. Метою статті є дослідження суспільних передумов розвитку інституту інтелектуальної власності, зокрема, соціально-філософській поглядю на даний вид власності в контексті концепції відкритого суспільства. Дослідження показує, що у «закритих» суспільствах (табуованих, планових, тоталітарних) інтелектуальна власність, як різновид приватної, індивідуальної власності, втрачає будь-який сенс. Поєднання розвитку інституту інтелектуальної власності можливий лише у відкритому суспільстві, де заохочуються ідеологічне, економічне й інше різноманіття, конкуренція і соціальна мобільність, гарантуються індивідуальні права та свободи.

Ключові слова: інтелектуальна власність, суспільні закони, відкрите суспільство, індивідуалізм.

Актуальність дослідження визначається потребою відповісти на питання щодо соціального контексту існування інституту інтелектуальної власності, а саме: чому в одних країнах даний різновид власності отримав колосального розвитку та найвищого рівня захисту, а в інших – майже не захищений? Які соціальні, культурні, економічні, ідеологічні, політичні та інші фактори визначають основний контекст розвитку суспільних відносин навколо інтелектуальної власності? Дати відповіді одразу на всі ці запитання в рамках однієї статті, звісно, не вдається. Однак істотно наблизитися до розуміння тих соціальних чинників, які визначають контекст розвитку інституту інтелектуальної власності, бачиться цілком можливим.

Абсолютизація інституту інтелектуальної власності у високорозвинених країнах пов'язана із закономірним рухом передових суспільств від премодерну до модерну. Розвиток соціального інституту інтелектуальної власності – це один з проявів того глобального соціокультурного тренду, що супроводжував суспільну еволюцію на історичному етапі переходу в Новий час (до епохи модерну). Однак подальший рух, на думку багатьох філософів, істориків, соціологів, культурологів, призводить до нового фундаментального, закономірного результату – поступового переходу до постмодерну. Як і модерн, постмодерн також був би неможливий за відсутності суспільства відкритого типу. Однак нинішня, вже дещо інша (порівняно із модерном) реальність вимагає переосмислення значення інституту інтелектуальної власності. Здійснити подібне переосмислення уявляється неможливим без аналізу концепції відкритого суспільства.

Аналіз існуючих досліджень щодо проблематики відкритого суспільства спонукає відзначити роботи цілої плеяди філософів, соціологів, економістів різних епох, серед яких Т. Адорно, Д. Белл, А. Бергсон, К. Маркс, К. Поппер, Ф. Хайек тощо. Їхні труди мають істотне значення для усвідомлення специфіки буття інтелектуальної власності у різних типах суспільства.

Метою статті є дослідження суспільних передумов розвитку інституту інтелектуальної власності, зокрема, соціально-філософський погляд на даний різновид власності в контексті концепції відкритого суспільства.

Сам термін «відкрите суспільство» і поділ суспільств на «закриті» та «відкриті» було запроваджено А. Бергсоном в 1932 році у роботі «Два джерела моралі та релігії» [1], де під «закритим суспільством» розумілося табуйоване суспільство, у якому домінує т.зв. «статична мораль» – система звичок, стійких стереотипів соціальної інстинктоподібної поведінки, доведених до механічного автоматизму навиків спілкування, жорстко заданих та незмінних у часі ритуалів і норм, авторитарно підтримуваних заради збереження суспільної дисципліни та ієрархічно субординованого керованого порядку. Закрите суспільство перебуває в еволюційному глухому куті, оскільки воно існує лише заради самозбереження, тобто збереження своєї повної самототожності, абсолютного гомеостазу. Під «відкритим» же А. Бергсон має на увазі суспільство, в культурі якого виникає та одержує свій природний розвиток т.зв. «динамічна мораль». Первинним джерелом динамічної моралі служить інтуїтивно-емпатичний досвід внутрішнього переживання екзистенційного духовного пориву, що породжує релігійно-містичне відчуття співпричетності зі світовим цілим, почуття світової гармонії.

У динамічній моралі втілюються принципи людської свободи, індивідуальності, креативності. На відміну від статичної деперсоніфікованої моралі традиційного суспільства, динамічна мораль, за А. Бергсоном, істотно особистісна. Вона реалізується в суспільстві в тій мірі, у якій вона втілюється в його конкретних харизматичних особистостях, які стають носіями високих моральних образів, високої життєвої мудрості, ідеалів справедливості, любові та милосердя, а також в залежності від того, якою мірою члени цього суспільства здатні вільно, на самому глибинному рівні своїх життєвих орієнтації сприйняти та виростити в собі ці зразки та ідеали не в якості нав'язаних ззовні, а як пережиті ними самими. Розуміння принципів свободи, творчості, людської солідарності та інших – як абсолютно необхідних для самого існування відкритого суспільства у якості органічної складової частини загальнокосмічного еволюційного процесу – робить онтологію відкритого суспільства А. Бергсона співзвучною із паттернами самоорганізованих всесвітів, змальованих синергетичним пізнанням наших днів.

Подальша теоретична розробка теорії відкритого суспільства належить К. Попперу, який будує відповідну теорію через «ворогів» даного типу суспільства (в ряду т.зв. «ворогів» не тільки Платон, але й усі істористи, що ставлять перед суспільством певну, наперед сформульовану конкретну мету). Члени відкритого суспільства критично налаштовані по відношенню до табу, вони приймають свої рішення, спираючись на власний інтелект й суб'єктивне мислення, а також виходячи з домовленостей, досягнутих у процесі дискусії. Таке суспільство, за К. Поппером, не є необмеженим капіталізмом, але й не ґрунтується на марксизмі, і тим більше на анархії: це самостійний варіант демократії [2; 3].

Закрите суспільство, за К. Поппером, – це суспільство, характерне для плеємінного ладу, відносини всередині якого регулюються системою табу. Дана система описується як набір законів, що мають схожість із

законами природи – мається на увазі їхня абсолютна застосовність й неможливість їх порушити. У такому суспільстві індивід завжди знає, що «правильно», а що «неправильно», й у нього немає моральних труднощів із вибором правильної поведінки. Закриті суспільства характеризуються жорстким поділом на класи і касти. Цей поділ обґрунтовується членами закритого суспільства його «природністю». Однак із розвитком міжнародних відносин і, разом з тим, – розуміння, що *суспільні закони не абсолютні*, а також у міру усвідомлення істотної різниці між законами природи й соціальними законами, відбувається поступова трансформація «закритих» суспільств у «відкриті». У відкритому суспільстві, в якому припускає соціальна конкуренція, індивід спирається на своє розуміння правильності вчинків.

В умовах існування комуністичної альтернативи теорія відкритого суспільства будувалася на основі його протиставлення соціологічному детермінізму К. Маркса. При цьому К. Поппер критикує теорію марксизму за те, що той засновує історичистський прогноз на твердженні про нездатність індустріальної системи до подальшого функціонування без колективістського планування й створення тоталітарних форм організації життя [3, с. 97]. На протигагу «закритому» суспільству, що дотримується доктрини диктаторської влади, К. Поппер називає «відкритим» суспільство, в якому індивідууми змушені приймати особисті рішення, обумовлені їхньою індивідуальною волею й морально-етичними орієнтирами [2, с. 118].

Інститут інтелектуальної власності не характерний для закритих суспільств, оскільки в таких суспільствах перевага віддається колективізму, а будь-яка приватна власність (включаючи інтелектуальну) містить в собі потенційні загрози для диктатури – індивідуальну автономію, свободу творчості, свободу поглядів і думок, соціальну конкуренцію, тощо. Головним власником в інтелектуальній сфері у закритих суспільствах є держава в особі представників вузького кола правлячої еліти.

Прихильник соціальної інженерії, К. Поппер не ставить питань про історичні тенденції або призначення. Він відстоює позицію *розумного впливу* на історичні події через різні соціальні інститути (такий вплив можливо екстраполювати, на наше переконання, і на інститут інтелектуальної власності, зокрема, заохочуючи створення нових творів культури, організаційних ідей, інноваційних технологій і техніки). Метод соціальної інженерії полягає у відборі фактичної інформації, необхідної для побудови або змінення соціальних інститутів відповідно до визначених цілей. Соціальна інженерія – це така соціальна технологія, на основі якої реформуються інститути суспільного життя. Вона відкидає такі історичистські поняття, як «вимога Бога», «повеління Долі», «історична необхідність» й інші подібні [2, с. 5].

Пояснюючи принципи соціальної технології, заснованої на доцільній людській діяльності, К. Поппер говорить про те, що соціальні інститути з'являються не прямим шляхом як точно заплановані: більшість з них (як і досліджуваний нами – інститут інтелектуальної власності) «виросли» поступово. Сила відкритого суспільства полягає у створенні інститутів демократичного контролю над владою, що одночасно були б й інститутами захисту громадян від жорсткої економічної експлуатації. Державне регулювання, відповідні інститути захисту економічно вразливих верств соціуму, не суперечать принципам

відкритого суспільства. Відповідаючи на питання «чи має історія якийсь сенс?», К. Поппер стверджує, що тільки той, якого ми самі їй надаємо [3, с. 299]. Історію спланувати неможливо, але суспільні інститути планувати необхідно.

Філософ і економіст Ф. Хайек також аргументовано критикує закриті суспільства, головним чином, засновані на ідеях планової економіки. Ще на початку своїх досліджень Ф. Хайек назвав соціалізм «дорогою до рабства» [4]. На його думку, суспільство, що базується на інституті приватної власності, і де найвищою цінністю є свобода особи, більш відповідає людським бажанням.

Якщо К. Поппер протиставляє тоталітарному суспільству філософію відкритого суспільства, то Ф. фон Хайек – «суспільство розширеного порядку», ринкове суспільство, що виникає не в результаті втілення спланованого задуму або свідомого наміру людей, а спонтанно. На відміну від К. Маркса із його вченням про суспільно-економічні формації, що послідовно вибудовуються одна за одною, Ф. Хайек стверджує, що цінності й соціальні інститути не просто визначаються якимись минулими подіями, але формуються у процесі несвідомої самоорганізації. Розвиваючи теорію *культурної* еволюції, відмінну від раціоналістично детермінованої, Ф. Хайек пише, що кожна еволюція, будь то культурна або біологічна, все ж таки являє собою процес безперервного пристосування до випадкових обставин, до непередбачуваних подій, які неможливо було спрогнозувати. У цьому, на думку дослідника, полягає ще одна причина, чому еволюційна теорія в принципі не може дозволити нам раціонально прогнозувати і контролювати майбутню еволюцію, й чому «непорушні закони історичного розвитку» попросту не існують [5, с. 48]. Ф. Хайек називає «пагубною самовпевненістю» переконання, що людина нібито здатна «ліпити» навколишній світ у відповідності зі своїми бажаннями. Він в цілому відкидає теорію соціальної інженерії відкритого суспільства К. Поппера.

У згаданій роботі «Пагубна самовпевненість» розвивається концепція, згідно із якою не можна повністю зрозуміти, в чому ж сутність традиційних моральних норм і як вони діють, і що їхнє дотримання призводить до наслідків, котрі не спостерігаються безпосередньо [5, с. 124]. Посилюючи свої роздуми про еволюційне, трансцендентне впорядкування життя, Ф. Хайек заперечує, що розум чи воля когось одного в змозі здійснювати контроль або встановлювати порядок. Зрештою дослідник робить висновок, що еволюція не може бути справедливою. Ф. Хайек детально описує процес еволюційної адаптації в ринковій системі, але представляє його як культурно-історичний процес адаптивно-спонтанного характеру, тому й «...не може бути свідомо спланованої заміни такому самовпорядкованому процесові пристосування до задалегідь невідомого» [5, с. 134]. Він існує тільки як процес гнучкого розосередження ресурсів багатьох індивідів, що володіють особистою свободою та індивідуалізованою власністю.

Ф. Хайек звинувачує К. Маркса у підміні терміну «суспільство» терміном «державна» і персоніфікацією останньої, приписуючи їй волю, наміри або свідомі замисли, які поволі перетворюються на приписи. У природно-історичному процесі формування суспільства «розширеного порядку» з його диверсифікацією та спеціалізацією праці з'являються нові можливості зайнятості населення. Однак за відсутності вищої

суспільної цінності – *свободи особистості* (яка передбачає і свободу труда, і свободу творчості), що базується на інституті приватної власності, соціум занурюється у диктатуру. Ф. Хайек не вживає понять «відкрите» та «закрите» суспільство, замість них він пише про «ліберальне» і «тоталітарне» суспільства. Комунікативність, заснована на примусовій організації діяльності, посилення організованого керівництва призводять до одноманітності замість розмаїття. Такою є розплата за обрання планової економіки та авторитарного принципу організації життя.

Про наслідки спокуси регламентації економіки зазначав ще А. Сміт, оскільки колективізм і планування, щоб утриматися, повинні вдаватися до пригнічення й свавілля, до нехтування будь-якими приватноправовими інтересами (включаючи, звісно, і право інтелектуальної власності). Противники планової економіки переконані, що найкращим інструментом організації людської діяльності є ефективна конкуренція – оптимальний засіб взаємної координації індивідуальних дій всередині соціуму відкритого типу, без примусу або свавільного втручання влади. Колективістські ж системи, принципом яких є свідомо організовані продуктивних сил з метою досягнення певної поставленої перед суспільством мети, можна в цілому, слідуючи К. Попперу, назвати закритим суспільством. Однак таке суспільство веде до контролю не лише в економічній діяльності. Керівництво нашим життям за єдиним планом передбачає, що для кожної нашої потреби вже відведено відповідний розряд у загальній системі наперед визначених суспільних цінностей. Таким чином, колективістське суспільство закритим директивним плануванням навіть у етичній царині, де власний особистісний вибір фактично унеможливлений «суспільною» точкою зору на те, як слід діяти. В подібних умовах навряд чи можна було б реально вести мову про такий специфічний різновид приватної власності, як *інтелектуальна*.

Економічний контроль (зокрема, над способами праці й сферою споживання), на думку Ф. Хайека, – це контроль аж ніяк не однієї з областей людського життя, тому що той, хто має владу над *засобами досягнення цілей*, має в своєму розпорядженні владу і над самими цілями, та, врешті-решт, над тим, у що індивіди вірити й до чого прагнути. Це і називається у Ф. Хайека «дорогою до рабства»: усе під владою того, хто встановлює ієрархію важливості тих або інших потреб людей.

Централізоване управління економікою найчастіше призводить до диктату й у царині творчості, й у сфері інтелектуальної діяльності. Це доволі закономірний наслідок тотального координування усіх цілей та прагнень індивідів, оскільки не буває чисто економічних мотивів особи; адже вони – лише матеріальні передумови для досягнення інших, задалегідь не встановлених цілей. Відтак, економічний контроль – це контроль над усіма мотивами комунікативних дій, які забезпечуються грошима як умовою отримання відносної свободи та автономії. І творча сфера – тут, нажалі, не виняток.

Розширення сфери моральних приписів, у яких дії індивідуума обмежувалися б раз і назавжди встановленими правилами, означало б повернення до табуованого (закритого) суспільства. У сучасному суспільстві «розширеного порядку» жоден розум не міг би уявити всі можливі варіанти вибору, так само як і винайти всеохоплюючу шкалу цінностей.

Однак, правда і у тому, що в умовах нового (інформаційного) витку глобалізації світової економіки тепер і сама ринкова економіка потребує корекції. Пропаганда *ринкових принципів у сфері інтелектуальної власності*, мабуть, зайшла занадто далеко і сама набуває рис певного економічного тоталітаризму (тільки не в інтересах суспільства або держави, а в інтересах приватних суб'єктів «копірайту» – і далеко не завжди цими суб'єктами є самі автори). Хоча «ринкові фундаменталісти» й вірять у те, що найкращим засобом досягнення *загального блага* є нічим не обмежене прагнення до особистого блага і невтручання влади, все ж вимога про дотримання розумного балансу інтересів не втрачає своєї актуальності. Якщо у «золотий вік» капіталізму доктрина Ф. Хайєка про невтручання держави в економіку та нічим не обмежене переслідування своєкорисливих інтересів, мала повні права на існування, то зараз, в умовах глобалізації й постмодерного зсуву, вона бачиться такою, що страждає надмірним індивідуалізмом, а тому має бути скоригована визнанням суспільних інтересів.

На підтвердження цієї думки, але пристосовно до інституту інтелектуальної власності, наведемо цитату з монографії В. Базилевича, В. Ільїна: «...Володіння інтелектуальною власністю забезпечує активну участь у житті суспільства. Розвиток повинен здійснюватися зусиллями людей, в інтересах людей. Тільки усвідомлення своєї активності дає змогу брати участь у процесі прийняття рішень, які визначають життя людини. Розширення інтелектуальних можливостей означає одночасно підвищення відповідальності за долю країни і людства в цілому. Право, вибір і можливості особистості не підлягають будь-якому обмеженню. Розуміння своєї свободи – за умови володіння власністю, ставить перед необхідністю залучати *соціально відповідальні* форми розвитку ринкових відносин. Суспільний добробут, добробут особистості – взаємопов'язані поняття, тому процес розвитку людського потенціалу вимагає наявності почуття єдності та механізму справедливого розподілу благ...» [6, с. 385].

Іншими словами, мова йде про необхідність лібералізації у сфері законодавства про інтелектуальну власність, окремі норми якого вступають у протиріччя із базовим принципом відкритого суспільства – соціальною конкуренцією. Що стосується самої конкуренції – це, звичайно, не ідеальний стан суспільства, а лише вироблений соціальною комунікативністю механізм для засвоєння розосередженої інформації. Збереження ринкових механізмів саме по собі аж ніяк не є предметом найвищого інтересу. Учасники ринку конкурують не тому, що прагнуть зберегти сам дух конкуренції, а виключно щоб домогтися домінування. Якби це було у їхніх силах, вони б напевне залюбки покінчили із усякою конкуренцією. Однак у сфері інтелектуальної власності взагалі зовсім інше ставлення до монополій і до конкуренції. Сама природа відносин інтелектуальної власності побудована на *охороні та захисті монопольного володіння* інформацією (або правами на її використання в різних формах) протягом законодавчо встановленого періоду часу. Таким чином, це – *єдина приватна монополія у світі, яка, на відміну від усіх інших, законом не переслідується, а оберігається*. Парадокс полягає ось у чому: 1) відкрите суспільство немислиме без *конкуренції*; 2) інтелектуальна власність є законною монополією на інформацію, знання й інші об'єкти творчого характеру, і відповідно, стосовно неї говорити про *конкуренцію* не доводиться; 3) повноцінний розвиток інтелектуальної власності, тим не менш, є можливим виключно у відкритих суспільствах.

Втім, не враховуючи зазначеного парадоксу, розвиток інституту інтелектуальної власності виглядає досить обґрунтованим та в цілому органічним саме у рамках відкритого суспільства. Про це, наприклад, свідчить властивість комерціалізації інтелектуально-правових відносин.

Визначаючи відкрите суспільство, Д. Сорос називає його «суспільством, відкритим для покращень». Ф. Хайєк звертає увагу, що у такому суспільстві завжди існує багатоманітний та різнорівневий обмін. На його думку, ефективний обмін та використання ресурсів можуть здійснюватися тільки через ціновий механізм на свободних ринках. У статті «The Use of Knowledge in Society» Ф. Хайєк стверджує, що «ціновий механізм служить для того, щоб розділити й синхронізувати загальне і особисте знання, дозволяючи членам суспільства досягти різноманітних та складних результатів через принцип безпосередньої самоорганізації» [7, с. 519]. Приватний комерційний інтерес, який повноцінно реалізується у рамках відкритого суспільства, є найважливішим стимулом у розвитку інституту інтелектуальної власності.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Соціально-філософський і порівняльно-історичний аналіз т.зв. «відкритих» й «закритих» суспільств, зокрема, тих передумов, котрі продукують різні типи суспільств для розвитку й функціонування інституту інтелектуальної власності, дозволяє зробити ряд висновків щодо специфіки розвитку досліджуваного соціального інституту в різних соціокультурних умовах.

По-перше, видається, що в «закритих» суспільствах (табуйованих, обцинно-релігійних, колективістських, тоталітарних – не вільних у різних відношеннях) інтелектуальна власність, як різновид приватної, індивідуальної власності, втрачає будь-який сенс. На передній план висуваються категорії «історична необхідність», «державний інтерес», «загальносуспільне надбання», «державна власність» тощо.

По-друге, стає очевидним, що повноцінний розвиток інституту інтелектуальної власності можливий лише у відкритому суспільстві, де заохочуються ідеологічне, економічне та інше різноманіття, де присутні конкуренція і соціальна мобільність, гарантуються індивідуальні права і свободи, непорушність власності. Сам же феномен інтелектуальної власності цілком правомірно розглядати у якості однієї з істотних цінностей відкритого суспільства.

Перспективи подальших досліджень визначеної тематики пов'язані з тим, що, заперечуючи очевидну цінність інтелектуальної власності для зміцнення інноваційного потенціалу, досі не вирішеною бачиться проблема дотримання балансу інтересів власників, авторів, користувачів та інших суб'єктів – учасників різноманітних відносин, що складаються у просторі відкритого суспільства навколо інтелектуальної власності.

Список використаних джерел

1. Бергсон А. Два источника морали и религии / А. Бергсон // пер. с франц., послесл. и прим. А. Б. Гофмана. – М.: Канон, 1994. – 384 с.
2. Поппер К. Р. Открытое общество и его враги. Т.1: Чары Платона / К. Р. Поппер // Пер. с англ. под ред. В. Н. Садовского. – М.: Феникс, Международный фонд «Культурная инициатива», 1992. – 448 с.
3. Поппер К. Р. Открытое общество и его враги. Т.2: Время лжепророков: Гегель, Маркс и другие оракулы / К. Р. Поппер // Пер. с англ. под ред. В. Н. Садовского. – М.: Феникс, Международный фонд «Культурная инициатива», 1992. – 528 с.
4. Хайек Ф. А. Дорога к рабству. – М.: Экономика, 1992. – 176 с.
5. Хайек Ф. А. Пагубная самонадеянность. Ошибки социализма. – М.: Изд-во «Новости» при участии изд-ва «Catallaxy», 1992. – 304 с.

6. Базилевич В. Д., Ільїн В. В. Інтелектуальна власність: креативи метафізичного пошуку. – Монографія / В. Д. Базилевич, В. В. Ільїн // Київський національний університет імені Тараса Шевченка. – Київ: Знання, 2008. – 687 с.

7. Хайек Ф. А. Использование знаний в обществе / Фридрих Август фон Хайек // American Economic Review, XXXV, №4, сентябрь 1945. – С.519–530.

References

1. Bergson A. Dva istochnika morali i religii / A. Bergson // per. s franc., poslesl. i prim. A. B. Gofmana. – М.: Kanon, 1994. – 384 s.

2. Popper K. R. Otkrytoe obshchestvo i ego vragi. T.1: Chary Platona / K. R. Popper // Per. s angl. pod red. V. N. Sadovskogo. – М.: Feniks, Mezhdunarodnyj fond «Kul'turnaja iniciativa», 1992. – 448 s.

3. Popper K. R. Otkrytoe obshchestvo i ego vragi. T.2: Vremja lzheprorokov: Gegeľ, Marks i drugie orakuly / K. R. Popper // Per. s angl. pod red. V. N. Sadovskogo. – М.: Feniks, Mezhdunarodnyj fond «Kul'turnaja iniciativa», 1992. – 528 s.

4. Hajek F. A. Doroga k rabstvu. – М.: Jekonomika, 1992. – 176 s.

5. Hajek F. A. Pagubnaja samonadejannost'. Oshibki socializma. – М.: Izd-vo «Novosti» pri uchastii izd-va «Catalaxy», 1992. – 304 s.

6. Bazylevych V. D., Il'in V. V. Intelektual'na vlasnist': kreatyvny metafizychnogo poshuku. – Monografija / V. D. Bazylevych, V. V. Il'in // Kyi'vs'kyj nacional'nyj universytet imeni Tarasa Shevchenka. – Kyi'v: Znannja, 2008. – 687 s.

7. Hajek F. A. Ispol'zovanie znaniy v obshchestve / Fridrih Avgust fon Hajek // American Economic Review, XXXV, №4, sentjabr' 1945. – S.519–530.

Stovpets O. V., PhD in Philosophy, Associate professor of Odessa National Maritime University, Doctoral applicant in South Ukrainian National Pedagogical University named after K. Ushynsky, Department of Philosophy, Sociology & Sociocultural activities management (Ukraine, Odessa), a.stovpets@gmail.com

Intellectual property institution in the open society: social-philosophic aspects

Intellectual Property issues in the Open Society context require some reconsidering, especially taking into account the existing socio-cultural paradigms. A similar reconsideration could be realized in the course of a comparative analysis of the so-called «Open» and «Closed» societies and those preconditions that created by different types of societies for the development and functioning of the Intellectual Property institution. The purpose of research is to study the social preconditions for development of Intellectual Property institution, in particular, to make a social-philosophic review of this type of property in the context of an Open Society concept. In conclusion of the research it's possible to assert that intellectual property (as a kind of private, individual ownership) becomes meaningless in conditions of Closed Societies (closed with taboo, or magical or tribal or collectivist or plan-market or totalitarian society). The all-round complete development of the Intellectual Property institution is only possible in a space of the Open Society, which provides and encourages an ideological, economic and other diversity, a competition and social mobility, when individual interests, rights and freedoms are guaranteed.

Keywords: intellectual property, social laws, open society, individualism.

Стовпец А. В., кандидат философских наук, доцент, Одесский национальный морской университет, докторант кафедры философии, социологии и менеджмента социокультурной деятельности, Южноукраинский национальный педагогический университет им. К. Д. Ушинского (Украина, Одесса), a.stovpets@gmail.com

Институт интеллектуальной собственности в открытом обществе: социально-философские аспекты

Проблема интеллектуальной собственности в контексте реалий открытого общества требует переосмысления с учётом существующих социокультурных парадигм. Подобное переосмысление возможно осуществить в ходе сравнительного анализа т.н. «открытых» и «закрытых» обществ, и тех предпосылок, которые создают разные типы обществ для развития и функционирования института интеллектуальной собственности. Целью статьи является исследование общественных предпосылок развития института интеллектуальной собственности, в частности, социально-философский взгляд на данный вид собственности в контексте концепции открытого общества. Исследование показывает, что в «закрытых» обществах (табуированных, плановых, тоталитарных) интеллектуальная собственность, как разновидность частной, индивидуальной собственности, теряет всякий смысл. Полноценное развитие института интеллектуальной собственности возможно только в открытом обществе, где поощряются идеологическое, экономическое и иное разнообразие, конкуренция и социальная мобильность, гарантируются индивидуальные права и свободы.

Ключевые слова: интеллектуальная собственность, общественные законы, открытое общество, индивидуализм.

* * *

УДК 111.32:122/129

Тарасюк Л. С., кандидат філософських наук, доцент кафедри психології та суспільних наук, Академія муніципального управління (Україна, Київ), lora252@gmail.com

ЦІЛІСНІСТЬ ОСОБИСТОСТІ У КОРЕЛЯЦІЇ З ЕКЗИСТЕНЦІЙНИМИ ВИМІРАМИ СВІТОГЛЯДУ

Досліджується, як проявляється цілісність у кореляції з різними типами світоглядом. Світогляд є спробою осмислити себе і знайти своє місце в світі, як єдності з іншими різноманітними світами. Людина повинна мати ціль і спрямовуватись до неї. Людина без цілі стає інертною, а це означає життя без сенсу і смаку до життя. Вона повинна взяти відповідальність за своє «Я». Сучасні виклики в умовах глобалізації ставлять перед нами ряд актуальних проблем та необхідність їх дослідження, одна з яких: прояв цілісності через екзистенційні виміри світогляду. Завдяки пізнанню і творчості кожна особистість здатна створити свій внутрішній світ, а також світ відносин з Іншими. Цілісна особистість послідовна, системна, вона перебуває у постійному розвитку, а тому «цілісність» можна співвіднести з філософським світоглядом, який спонукає до постійного виходу за межі власного буття і наповнення дійсності досконалістю, гармонією, повнотою та глибиною.

Ключові слова: цілісність, світогляд, ціль, людина, особистість, пізнання, творчість, буття, сенс.

Но нет ничего, кроме целого

Ф. Ницше

Бажання створювати та відновлювати свою цілісність є рушієм еволюції особистості. В умовах сьогодення, коли людина перебуває на межі, досить часто, пограничних ситуацій, виникає багато запитань, відповіді на які могли б прояснити причини різних подій. Людина завжди перебуває перед вибором, але інше питання, чи усвідомлює вона це. В той же час особистість прагне до Єдиного, Цілого, Благого, як зазначає Аристотель. Актуальність даного дослідження зумовлена тим, що людина перебуває перед вибором залишатися роздрібною, чи набувати повноту свого власного існування, розкривати свій безмежний потенціал. Прагнення особистості до цілісності є закономірним, а от відмова від неї є зрадою своєї сутності, яка веде до внутрішньої руйнації. Тоді вже мова йде про псевдо цілісність. Тому досить важливим є осмислення цілісності особистості саме в кореляції з екзистенційними вимірами світогляду. Природа людини є роздрібною, фрагментарною, але її внутрішня духовна сутність прагне до єдності, цілісності і намагання відтворення свого справжнього «Я».

Метою даної статті є аналіз концепцій «цілісності»; розкриття поняття «цілісність»; обґрунтування цілісності у кореляції з екзистенційними вимірами світогляду.

В основі дій, вчинків, думок людини лежать загальні, цілісні уявлення про світ, сукупність яких називається світоглядом. Світогляд містить знання, переконання, цінності, ідеали, організовані у єдину систему, у центрі якої завжди перебувають уявлення людини про себе. За способом розуміння і відношення до світу можна виділити основні екзистенційні типи світогляду. Очевидним є те, що ядром світогляду є самопізнання. Сучасний український кінорежисер Ю. Ілленко дав таке визначення: «Кінець історії – це не те, що сказав Ф. Фукуяма або О. Шпенглер, – це самопізнання, це коли людина ламає одна за одною сім печаток свого життя – проживає свій власний апокаліпсис». Надзвичайно важливою є проблема відповідальності за своє буття, за творення свого власного світу і світу з іншими людьми. Аристотель зазначав, що все є єдиним, цілим, благим, але як важко і складно людині віднайти своє ціле духовне «Я», справжнє, яке